

Lepra i dag og vegen mot utrydding

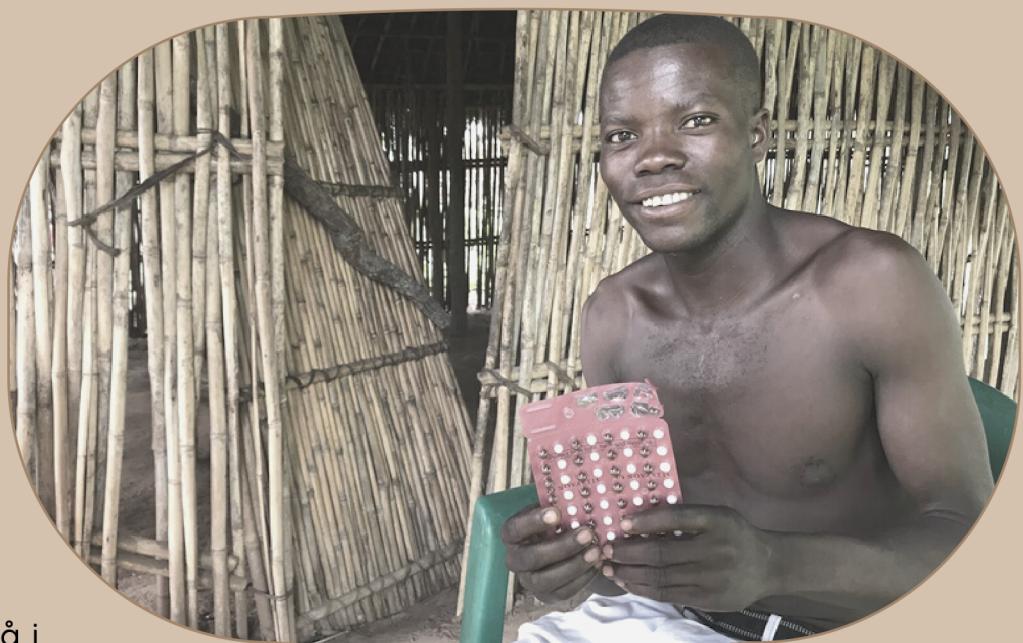
Kan vi bli kvitt ein sjukdom som har skada og teke livet av menneske sidan oldtida? Mange jobbar no for å utrydde lepra for godt.

Selv om førekomensten av lepra har gått mykje ned og er utrydda i mange land dei siste tiåra, er sjukdommen framleis sterkt til stades i visse deler av verda. Dette gjeld særleg i Søraust-Asia og India, men også i afrikanske land og delar av Sør-Amerika. I dag behandlast lepra effektivt med ein kombinasjon av tre spesifikke antibiotika (multidrug therapy på engelsk). Dette har vore standardbehandling av lepra sidan 1982 og blir delt ut gratis til dei som treng det.

Sidan introduksjonen av denne behandlingsformen, har talet på nye sjukdomstilfelle globalt blitt drastisk redusert frå meir enn fem millionar i 1980 til omlag 200 000 smittetilfelle årleg.

Ei vaksine mot lepra er per i dag under utprøving, men også BCG-vaksina (tuberkulose) kan ha ein viss effekt.

I tillegg veit ein i dag at sjukdommen er svært lite smittsam. 95 prosent er genetisk immune, og dei resterande fem prosenta må i

The Leprosy Mission Drug distribution, Nigeria. Foto: WHO

tillegg til å bli utsett for bakterien ha hatt nedsett immunforsvar over tid for å utvikle sjukdommen. Ved teikn til sjukdom, må ein sørge for at diagnosa blir stilt og at behandlinga startar snarast mogleg.

Verdsomspennende plan

I 2021 lanserte Verdas Helseorganisasjon (WHO) ein global strategi fram mot 2030 med mål om å utrydde lepra. Medan tidlegare kampanjer har hatt som mål å kjempe mot lepra som eit folkehelseproblem, blir det no lagt større vekt på å hindre smitte mellom menneske for å nå målsettinga om null lepratilfelle. I strategien er det fokus på auka smittesporing, innføring av ei mogleg vaksine, utvikling av "nasjonale vegkart mot null lepra" og utdeling av medisinar til alle nærboligane av dei som er råka av spedalsksjuka.

I dei fattigaste delane av verda, kor lepra og andre sjukdommar førekjem, bur mange menneske utan tilgang til naudsynt helsehjelp. Folkehelsearbeidet globalt har difor stor betyding også i spørsmålet om utrydding av lepra. For å utrydde sjukdommen er det naudsynt å bryte smittekjeden mellom menneske, men framleis er det mykje ein ikkje veit om leprabakterien sine smittevegar. Difor er det også essensielt å investere i meir forsking som kan gje nye og viktige svar på lepragåta. I Norge er sjukdommen så godt som utrydda, men også her vart det registrert eitt sjukdomstilfelle i 2022.

Tidleg oppdaging av smittetilfelle og tilgong på medisinar reknast framleis som våre viktigaste verkty for å få kontroll på lepra. I strategien har WHO satt fire globale hovudmål fram mot 2030:

- 1) komme opp i 120 land utan nokon nye lepratilfelle
- 2) 70 % reduksjon i talet på årlege tilfelle
- 3) 90 % reduksjon i talet på synlege misdanningar (grad 2-funksjonshemmning)
- 4) 90 % reduksjon i talet på nye barnetilfelle av lepra

Kampen mot stigmatisering

Eit anna sentralt mål er å få bukt med fordommane og stigma som framleis råkar lerapasientane og familiene deira. Stigmaet gjer at folk skjular sjukdomsteikna – ei ulukke for den enkelte, som utviklar stadig større handicap. Men også for dei som risikerar smitte. Diskrimineringa av leprasjuke har vart i fleire tusen år, og er ifølge WHO den tørste barrieren for å få

bukt med lepra på verdsbasis. Det må difor jobbast kontinuerleg for å skape sosial endring. Målet er mellom anna at personar som er råka av lepra kan ta ein større del i samfunnet generelt.

I 2017 oppretta menneskerettsrådet i FN ein eigen spesialrapportør (Alice Cruz) for å bli kvitt diskrimineringa av leprasjuke. I vedtekten heiter det at spesialrapprtøren skal "auke bevisstheita kring rettane til personar som er råka av lepra samt deira familiar, og kjempe mot stigma, fordommar og skadeleg praksis og tru". Ho har særleg vore oppteken av å fjerne utdaterte og diskriminerande lepralover, og at land der mange har sjukdommen tek aktive grep for å lære folket om lepra, at diskriminering og stigma er basert på manglande kunnskap og at det finst gratis medisinar for dei som er smitta.

TEKST: Paul André Sommerfeldt, rådgiver ved Kommunikasjonsavdelingen, UiB

Pan American Health Organization i arbeid. Foto: WHO

SPØRSMÅL TIL DRØFTING:

- Korleis trur du omfanget av lepra ser ut i verda i 2030? Vil sjukdommen bli utrydda i di levetid?
- Kva tiltak kan ein sette i gong for å få folk i utsette område til å ta ei vaksine mot lepra dersom dette blir mogleg? (Trekk gjerne parallellar til Covid 19-pandemien og debatten kring vaksineskepsis.)
- Kan du komme på andre smittsamme sjukdommar som blir behandla på same eller liknande måtar som lepra?
- Kva kan vi som storsamfunn gjere for å få bukt med stigma, fordommar og myter knytt til spedalsksjuka?
- Korleis kan personar som er råka av lepra i større grad bli inkludert i samfunnet?

Stadige medisinske framsteg i kampen mot lepra. Foto: Canva

KJELDER:

WHO:

<https://www.who.int/publications/i/item/who-wer9736-429-450>

<https://www.who.int/publications/i/item/9789290228509>

<https://www.who.int/southeastasia/news/detail/25-01-2019-eliminate-leprosy-related-discrimination-prejudice-and-stigma-to-end-leprosy-for-good>

Store Medisinske Leksikon: <https://sml.snl.no/lepra>

UiB: <https://www.uib.no/aktuelt/159658/den-nysgjerrige-legen-som-endret-verden>

FN:

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Leprosy/STM_ACruz_Global_Appeal_2021.pdf

<https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-leprosy>

<https://www.ohchr.org/en/mandate>